

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه‌های اول تا پنجم توسعه کشور

جلد اول

نویسنده:

فردین حقانی

تابستان ۱۳۹۵

پیشگفتار

پایش و بررسی فرایند تحولات بخش کشاورزی و منابع طبیعی در بستر زمان و در چارچوب برنامه‌های پنجساله توسعه از زمره فعالیت‌های مستمر موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی است که تلاش گردیده با اتمام دوره هر برنامه پنجساله، ضمن بررسی و ارزیابی اهداف پیش‌بینی شده در برنامه، با تجمیع نتایج با برنامه‌های پنجساله توسعه قبلی در یک مجموعه یکپارچه امکان ترسیم روندهای گذشته فراهم آید.

مجموعه حاضر که در سه جلد تدوین شده است دومین مجموعه سازمان یافته از بررسی فرایند تغییر و تحولات بخش کشاورزی و منابع طبیعی است که در دهه اخیر توسط این موسسه به رشته تحریر درآمده است. در مجموعه قبلی که در ابتدای دهه ۱۳۸۰ چاپ گردید برنامه‌های اول، دوم و سوم توسعه بخش کشاورزی مورد بررسی قرار گرفت و در مجموعه سه جلدی حاضر علاوه بر اشاره به اسناد بالادستی و قانونی بخش کشاورزی به بررسی وضعیت ساختار مدیریتی بخش کشاورزی در سه دهه اخیر، رقعت بخش کشاورزی قبل از شروع برنامه اول توسعه، اهداف و عملکرد در تغییر و تحولات بخش کشاورزی در حوزه‌هایی از قبیل؛ سهم بخش در اقتصاد ملی، بودجه و تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی و منابع طبیعی، وضعیت خانوارهای تولیدکننده روستایی و عشایر، وضعیت تولید و عملکرد در زیربخش‌های زراعت، باغات، دام و طیور، شیلات و آبزیان، تحقیقات، آموزش و ترویج، مکانیزاسیون، امور مالی، حفظ نباتات، تعاونی‌های روستایی، نهاده‌های تولید (کود، سم و بذر)، قیمت تضمینی و سرانجام دستاوردهای هر یک از برنامه‌های پنجساله توسعه اشاره شده است.

کتاب پیش‌رو که جلد اول از این مجموعه سه جلدی است به بررسی اسناد بالادستی و قانونی بخش، تغییرات ساختاری بخش دولتی در سه دهه اخیر، وضعیت اقتصادی کشور با تأکید بر بخش کشاورزی در زمان وقوع انقلاب اسلامی، برنامه اول توسعه بخش کشاورزی و منابع طبیعی و تحولات عملکردی در این برنامه اختصاص یافته است.

نویسنده را مفتخر می‌شمارد از جناب آقای مهندس فردین حقانی برای یک سال و نیم تلاش جهت تنظیم و تدوین کتاب حاضر، تقدیر می‌شود و از جناب آقای سید حبیبی بالاج نیز که به بررسی و ویراستاری آن همت گماردند، تشکر می‌شود. همچنین از جناب آقای ابراهیم حبیبی سیاهپوش به خاطر صفحه‌آرایی و آقای مهندس بلادر به خاطر پیگیری چاپ کتاب سپاسگزاری می‌شود.

حسن کاظمی

رئیس مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،

اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

مهر ۱۳۵۹

مقدمه و

فصل اول: انقلاب اسلامی و بخش کشاورزی و منابع طبیعی (۹۴-۱۳۵۷)..... ۱

بخش ۱: فرآیند تحولات ساختاری در مدیریت تشکیلات بخش کشاورزی..... ۳

۱-۱- فرآیند تحولات ساختاری در مدیریت تشکیلات بخش کشاورزی..... ۵

۱-۱-۱- مقدمه..... ۵

۱-۱-۲- روری بر تاریخچه مدیریت بخش کشاورزی در ایران..... ۶

۱-۱-۲-۱- تأسیس مدیریت بخش کشاورزی..... ۶

۱-۱-۲-۲- وزارت تهرات و فواید عامه..... ۷

۱-۱-۲-۳- وزارت کشاورزی..... ۷

۱-۱-۳- اصلاح تشکیلات دولت رفوانین برنامه های توسعه پس از پیروزی انقلاب اسلامی..... ۹

۱-۱-۳-۱- برنامه پنجساله اولی توسعه..... ۹

۱-۱-۳-۲- برنامه پنجساله دوم توسعه..... ۹

۱-۱-۳-۳- برنامه سوم توسعه..... ۱۱

۱-۱-۳-۳-۱- قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی..... ۱۳

۱-۱-۳-۳-۲- شرح وظایف تفصیلی وزارت جهاد کشاورزی..... ۱۷

۱-۱-۳-۳-۳- آیین نامه اجرایی ماده (۱۱) قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی..... ۲۳

۱-۱-۳-۳-۴- تصویب نامه ماده ۲ قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی مصوب ۱۳۷۹..... ۲۷

۱-۱-۳-۴- برنامه های پنجساله چهارم و پنجم توسعه..... ۲۷

۱-۱-۳-۴-۱- قانون تمرکز وظایف و اختیارات مربوط به بخش کشاورزی در وزارت

جهاد کشاورزی..... ۲۹

بخش ۲: مروری بر اسناد فرادستی و راهبردهای کلان توسعه بخش کشاورزی پس از

انقلاب..... ۳۱

۱-۲- مروری بر اسناد فرادستی و راهبردهای کلان توسعه بخش کشاورزی پس از انقلاب..... ۳۳

۱-۲-۱- اصول دارای ارتباط مستقیم با بخش کشاورزی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۳۳
(اصول ۳-۴۳-۴۵-۸۱-۱۴۷-۱۵۳).....	
۱-۲-۲- سیاست های کلی نظام اسلامی در دوران بازسازی کشور.....	۳۶
۱-۲-۳- مهم ترین سیاست های برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.....	۴۱
۱-۲-۴- سیاست های کلی بخش کشاورزی در برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.....	۴۱
۱-۲-۵- سیاست های کلی برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.....	۴۲
۱-۲-۶- سیاست های اساسی بخش کشاورزی در برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.....	۴۴
۱-۲-۷- سیاست های کلی برنامه پنج ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.....	۴۶
۱-۲-۸- سیاست های استراتژیک پیشین، ماده بخش آب و کشاورزی در برنامه پنج ساله سوم توسعه.....	۵۱
۱-۲-۹- سیاست های کلی نظام در بخش منابع طبیعی.....	۵۲
۱-۲-۱۰- سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۴-۱۳۸۸).....	۵۲
۱-۲-۱۱- سیاست های کلی پنج ساله برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.....	۵۴
۱-۲-۱۲- سیاست های استراتژیک و اهداف کلان بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه پنج ساله چهارم توسعه.....	۶۱
۱-۲-۱۳- سیاست های کلی برنامه پنجم پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.....	۶۱
۱-۲-۱۴- سیاست ها و اهداف کلان بخش کشاورزی در برنامه پنجم توسعه.....	۷۰
۱-۲-۱۵- سیاست های کلی نظام در بخش کشاورزی.....	۷۰
۱-۲-۱۶- قانون افزایش بهره وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی.....	۷۲
۱-۲-۱۷- سیاست های کلی نظام در امور «پدافند غیرعامل».....	۹۱
۱-۲-۱۸- سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی.....	۹۲
۱-۲-۱۹- سیاست های کلی برنامه ششم توسعه.....	۹۶

بخش ۳: خلاصه وضعیت اقتصادی ایران در زمان انقلاب اسلامی..... ۱۰۵

- ۱-۳-۱- خلاصه وضعیت اقتصادی ایران در زمان انقلاب اسلامی..... ۱۰۷
- ۱-۳-۱-۱- تعادل غذایی (تولید، صادرات و واردات کالاهای عمده)..... ۱۰۷
- ۱-۳-۱-۲- ارزش صادرات، واردات و تراز تجاری (بدون نفت)..... ۱۱۱
- ۱-۳-۱-۳- ذخایر غذایی در سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۵۹..... ۱۱۳
- ۱-۳-۱-۴- نرخ تورم سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۰..... ۱۱۴
- ۱-۳-۱-۵- بیکاری (سال‌های اول انقلاب)..... ۱۱۶
- ۱-۳-۱-۶- سطح فقر و ضریب جینی در سال‌های ۶۱-۱۳۵۷..... ۱۱۷
- ۱-۳-۱-۷- سطح سواد..... ۱۱۹
- ۱-۳-۱-۸- سهم بخش کشاورزی در GDP، اشتغال و صادرات غیر نفتی کشور..... ۱۲۰
- ۱-۳-۱-۸-۱- سهم بخش کشاورزی در GDP کشور..... ۱۲۰
- ۱-۳-۱-۸-۲- سهم بخش کشاورزی در اشتغال کشور..... ۱۲۲
- ۱-۳-۱-۸-۳- سهم بخش کشاورزی در صادرات غیر نفتی..... ۱۲۳
- ۱-۳-۱-۹- سهم بخش صنایع و معادن در GDP، اشتغال، صادرات غیر نفتی کشور..... ۱۲۴
- ۱-۳-۱-۹-۱- سهم بخش صنایع و معادن در GDP کشور..... ۱۲۴
- ۱-۳-۱-۹-۲- سهم بخش صنایع و معادن در اشتغال کشور..... ۱۲۷
- ۱-۳-۱-۹-۳- سهم بخش صنایع و معادن در صادرات غیر نفتی کشور..... ۱۲۸
- ۱-۳-۱-۱۰- سهم بخش خدمات در GDP و اشتغال..... ۱۲۹
- ۱-۳-۱-۱۰-۱- سهم بخش خدمات در GDP کشور..... ۱۲۹
- ۱-۳-۱-۱۰-۲- سهم بخش خدمات در اشتغال کشور..... ۱۳۱
- ۱-۳-۱۱- اثرات جنگ تحمیلی عراق علیه ایران..... ۱۳۲
- ۱-۳-۱۱-۱- مقایسه وضعیت اقتصادی کالاهای عمده کشاورزی در دوران جنگ و پس از آن..... ۱۳۲
- ۱-۳-۱۱-۲- صادرات، واردات و تراز تجاری (بدون نفت) در دوران جنگ تحمیلی..... ۱۳۳
- ۱-۳-۱۱-۳- مقایسه ذخایر غذایی در دوران جنگ تحمیلی و پس از آن..... ۱۳۵
- ۱-۳-۱۱-۴- تورم در دوران جنگ تحمیلی (۶۷-۱۳۵۹)..... ۱۳۶
- ۱-۳-۱۱-۵- نرخ بیکاری (در دوران جنگ تحمیلی)..... ۱۴۱

۱۴۲.....	۱-۳-۱۱-۶- سطح سواد در دوران جنگ تحمیلی
۱۴۳.....	۱-۳-۱۱-۷- وضعیت GDP بخش‌ها در دوران قبل و بعد از جنگ (طی برنامه‌های توسعه)
۱۴۳.....	۱-۳-۱۱-۷-۱- وضعیت GDP بخش‌ها در دوران قبل از جنگ
۱۴۴.....	۱-۳-۱۱-۷-۲- وضعیت GDP بخش‌ها در دوران جنگ تحمیلی (۱۳۵۹-۶۷)
۱۴۴.....	۱-۳-۱۱-۷-۳- وضعیت GDP بخش‌ها در دوران بعد از جنگ (طی برنامه‌های توسعه)

فصل دوم: جامعه اول توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸)..... ۱۴۷

۱۴۹.....	۲- برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (اهداف و عملکرد)
۱۵۵.....	۲-۱- تجزیه و تحلیل فیزیکی اهداف و عملکرد اقتصادی و مالی بخش کشاورزی
۱۵۵.....	۲-۱-۱- متغیرهای اقتصادی بخش کشاورزی
۱۵۵.....	۲-۱-۱-۱- نرخ رشد (ثابت و متغیر)
۱۵۶.....	۲-۱-۱-۲- تولید ناخالص داخلی و ارزش افزوده زیربخش‌ها
۱۶۵.....	۲-۱-۱-۳- تشکیل سرمایه
۱۷۰.....	۲-۱-۱-۴- اعتبارات عمرانی
۱۷۱.....	۲-۱-۱-۵- مانده تسهیلات اعطایی
۱۷۲.....	۲-۱-۱-۶- اشتغال
۱۷۶.....	۲-۱-۱-۷- صادرات
۱۷۸.....	۲-۱-۲- توزیع درآمد و هزینه در مناطق شهری و روستایی
۱۷۹.....	۲-۱-۲-۱- ضریب جینی
۱۸۰.....	۲-۱-۲-۲- نسبت پراکندگی (نابرابری)
۱۸۱.....	۲-۱-۲-۳- درآمد سالانه خانوارهای شهری و روستایی
۱۸۳.....	۲-۱-۲-۴- هزینه‌های سالانه خانوارهای شهری و روستایی
۱۸۶.....	۲-۱-۳- امنیت غذایی (تعادل غذایی و سطح تغذیه‌ای)
۱۸۷.....	۲-۱-۳-۱- ضریب خود اکتایی در محصولات کشاورزی
۱۹۲.....	۲-۱-۳-۲- عرضه سرانه مواد غذایی
۱۹۸.....	۲-۱-۳-۳- عرضه سرانه انرژی و برخی مواد مغذی و منابع تأمین آن

۲۰۲	۲-۱-۳-۴- عرضہ سرانہ انرژی تولیدات بخش کشاورزی
۲۰۲	۲-۱-۳-۵- عرضہ سرانہ انرژی حاصل از تولیدات داخلی و واردات
۲۰۵	۲-۱-۴- آموزش و سطح سواد
۲۰۵	۲-۱-۴-۱- سطح سواد شاغلین بخش کشاورزی
۲۰۶	۲-۱-۴-۲- سطح سواد سرپرستان خانوارهای روستایی
۲۰۷	۲-۱-۴-۳- جمعیت باسواد ۶ ساله و بیشتر به تفکیک جمعیت شهری و روستایی
۲۱۱	۲-۱-۴-۴- وضعیت آموزش در روستاها و رشته های کشاورزی در دانشگاه ها
۲۱۲	۲-۱-۴-۵- سطح بهداشت در روستاها
۲۱۲	۲-۲- تجزیه و تحلیل فیزیکی عملکرد و دستاوردهای بخش کشاورزی با سیاست ها و اهداف پیش‌بینی شده به تفکیک زیربخش ها
۲۱۹	۲-۲-۱- تحولات زیربخش زراعت
۲۱۹	۲-۲-۱-۱- سیاست‌های پیش‌بینی شده زیربخش
۲۲۰	۲-۲-۱-۲- اقدامات انجام شده در راستای تحقق اهداف زیربخش
۲۲۰	۲-۲-۱-۳- سطح زیر کشت
۲۲۷	۲-۲-۱-۴- تولید
۲۳۴	۲-۲-۱-۵- عملکرد در هکتار
۲۴۳	۲-۲-۲- زیربخش باغبانی
۲۴۳	۲-۲-۲-۱- سیاست‌های پیش‌بینی شده زیربخش
۲۴۴	۲-۲-۲-۲- اقدامات انجام شده در راستای تحقق اهداف زیربخش
۲۴۴	۲-۲-۲-۳- سطح زیر کشت
۲۵۰	۲-۲-۲-۴- تولید
۲۵۵	۲-۲-۲-۵- عملکرد در هکتار
۲۶۱	۲-۲-۲-۶- گلخانه ها
۲۶۳	۲-۲-۳- زیربخش دام و طیور
۲۶۴	۲-۲-۳-۱- سیاست‌های پیش‌بینی شده زیربخش
۲۶۴	۲-۲-۳-۲- اقدامات انجام شده در راستای تحقق اهداف زیربخش
۲۶۴	۲-۲-۳-۳- تولید

۲۶۹	۲-۲-۳-۴- جمعیت دام
۲۷۱	۲-۲-۳-۵- وضعیت مرغداری ها
۲۷۱	۲-۲-۴- زیربخش شیلات
۲۷۲	۲-۲-۴-۱- سیاست‌های پیش بینی شده زیربخش
۲۷۲	۲-۲-۴-۲- اقدامات انجام شده در راستای تحقق اهداف زیربخش
۲۷۲	۲-۲-۴-۳- پرورش و صید ماهی (تولید)
۲۷۶	۲-۲-۴-۴-۱- ونی های ماهیگیری
۲۷۷	۲-۲-۴-۵- مساحت رابع پرورش ماهی و میگو
۲۷۹	۲-۲-۴-۶- تولید انواع ماهی و میگو
۲۸۰	۲-۲-۵- دامپزشکی
۲۸۱	۲-۲-۵-۱- اهداف کیفی
۲۸۱	۲-۲-۵-۲- اهداف کمی
۲۸۳	۲-۲-۶- زیربخش جنگل و مرتع
۲۸۵	۲-۲-۶-۱- سیاست‌های پیش بینی شده زیربخش
۲۸۵	۲-۲-۶-۲- اقدامات انجام شده در راستای تحقق اهداف زیربخش
۲۸۸	۲-۲-۶-۳- اهداف کمی زیربخش
۲۹۳	۲-۲-۷- زیربخش آب و خاک
۲۹۴	۲-۲-۷-۱- سیاست‌های پیش بینی شده زیربخش
۲۹۵	۲-۲-۷-۲- اقدامات انجام شده در راستای تحقق اهداف زیربخش
۲۹۵	۲-۲-۷-۳- اهداف کمی زیربخش
۳۰۳	۲-۲-۸- زیربخش تحقیقات، آموزش و ترویج
۳۰۳	۲-۲-۸-۱- سیاست‌های پیش بینی شده زیربخش
۳۰۴	۲-۲-۸-۲- اقدامات انجام شده در راستای تحقق اهداف زیربخش
۳۰۵	۲-۲-۸-۳- تحقیقات کشاورزی
۳۰۹	۲-۲-۸-۴- ترویج کشاورزی
۳۱۴	۲-۲-۸-۵- آموزش کشاورزی
۳۱۶	۲-۲-۹- تعاون روستایی

۳۱۸.....	۱-۹-۲-اهداف آرمانی تعاون روستایی
۳۲۰.....	۲-۹-۲-وضعیت شرکت های تعاونی روستایی و کشاورزی و اتحادیه های تعاونی
۳۲۱.....	۳-۹-۲-خرید و فروش محصولات کشاورزی تضمینی و غیرتضمینی (توافقی) از طریق شبکه تعاونی ها
۳۲۲.....	۱۰-۲-۲-صنایع تبدیلی و تکمیلی
۳۲۸.....	۱۱-۲-۲-مکانیزاسیون
۳۳۰.....	۱۲-۲-حفظ نباتات
۳۳۷.....	۱۳-۲-۱-اراضی
۳۳۷.....	۱-۱۳-۲-شناساندن و تملک اراضی
۳۳۸.....	۲-۱۳-۲-۱-نظارت بر اراضی
۳۳۹.....	۳-۱۳-۲-۲-تعیین تکلیف اراضی بایر
۳۳۹.....	۴-۱۳-۲-۲-تشخیص اراضی روستا برای مرتع حریم
۳۴۰.....	۱۴-۲-۲-نظام های بهره برداری
۳۴۳.....	۱-۱۴-۲-۲-نظام بهره برداری خرده دانه ای (خانوادگی)
۳۴۷.....	۲-۱۴-۲-۲-شرکت های سهامی زراعی
۳۴۸.....	۳-۱۴-۲-۲-شرکت های تعاونی تولید روستایی
۳۵۱.....	۴-۱۴-۲-۲-کشت و صنعت ها
۳۵۴.....	۱۵-۲-۲-امور عشایر
۳۵۴.....	۱-۱۵-۲-۲-مشخصات جامعه عشایری ایران
۳۵۵.....	۲-۱۵-۲-۲-قلمرو زیست و پراکندگی جغرافیایی عشایر کشور
۳۵۶.....	۳-۱۵-۲-۲-رده های ایل
۳۵۶.....	۴-۱۵-۲-۲-جمعیت عشایر کشور
۳۵۸.....	۵-۱۵-۲-۳-اقدامات سازمان امور عشایر در برنامه
۳۶۱.....	۱۶-۲-۲-نهاده های کشاورزی و خدمات فنی تولید
۳۶۱.....	۱-۱۶-۲-۲-کود شیمیایی
۳۶۷.....	۲-۱۶-۲-۲-سموم شیمیایی کشاورزی
۳۶۹.....	۳-۱۶-۲-۲-بذر (seed)

۳۷۰	 نهال (Seedling) ۲-۲-۱۶-۴
۳۷۲	 انرژی ۲-۲-۱۶-۵
۳۷۸	 سیاست های حمایتی ۲-۲-۱۷
۳۷۹	 بیمه محصولات کشاورزی ۲-۲-۱۷-۱
۳۸۲	 قیمت گذاری و خرید تضمینی محصولات کشاورزی ۲-۲-۱۷-۲
۳۸۴	 قیمت گذاری محصولات کشاورزی ۲-۲-۱۷-۱
۳۸۷	 میزان خرید تضمینی محصولات زراعی و باغی ۲-۲-۱۷-۱
۳۸۸	 یارانه ها، تولیدی به محصولات کشاورزی ۲-۲-۱۷-۳

۳۹۵..... جمع بندی برنامه اول، فصل ۴

۳۹۵	 ۱- متغیرهای اقتصاد کلان
۳۹۹	 ۲- توزیع درآمد و هزینه در مناطق شهری و روستایی کشور
۴۰۰	 ۳- امنیت غذایی
۴۰۱	 ۴- آموزش و سطح سواد
۴۰۱	 ۵- دستاوردهای بخش کشاورزی (تولیدات، نهاده های کشاورزی، خدمات فنی تولید و سیاست های حمایتی)
۴۱۱	 منابع و مآخذ

هدف از تهیه و تدوین کتاب حاضر (بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه‌های اول تا پنجم توسعه کشور)، بررسی و ارزیابی شاخص‌های مهم و تعیین‌کننده در بخش کشاورزی چون جایگاه بخش از منظر متغیرهای کلان اقتصادی، امنیت غذایی و همچنین تجزیه و تحلیل و ارزیابی عملکرد زیربخش‌های مرتبط با کشاورزی به ویژه از نظر تولید کمی و کیفی و حوزه‌های پشتیبانی از تولید، نهاده‌ها و خدمات فنی تولید و نهایتاً سیاست‌های حمایتی اتخاذ شده درحوزه کشاورزی در ۳۶ سال گذشته با تأکید بر برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور در گذشته است تا با استفاده از نتایج حاصل از عملکردها و تجزیه و تحلیل سیاست‌های اتخاذ شده، بتوان استراتژی‌های توسعه آینده بخش کشاورزی کشور را با توجه به اهداف سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران^۱ مطلوب‌تر و هرچه واقع‌گرایانه‌تر ترسیم نمود.

مجموعه کتاب جزئی حاضر در قالب ۶ فصل تهیه گردیده، فصل اول جلد ۱ تحت‌عنوان دیباچه، خود در سه بخش ابتدا فرآیند تحولات ساختاری در مدیریت تشکیلات بخش کشاورزی در ۱۲۰ سال گذشته به صورت کشیده شده، سپس در بخش دوم آن مروری بر اسناد فرادستی و راهبردهای کلان توسعه بخش کشاورزی پس از انقلاب داشته و نهایتاً در بخش سوم آن به توصیف خلاصه شرایط اقتصادی و عملکرد شاخص‌های کمی بخش کشاورزی در زمان انقلاب اسلامی و اثرات جنگ جهانی عراق علیه ایران پرداخته است. در فصل‌های دوم تا ششم به ترتیب، اهداف کلان و سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، ارزیابی کلی از عملکرد برنامه‌ها و مقایسه آن با اهداف

۱. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران، سندی است جهت تبیین افق برای توسعه ایران در زمینه‌های مختلف فرهنگی، علمی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام تدوین و پس از اصلاحاتی توسط مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳ آبان ۱۳۸۲ به سران قوای سه‌گانه وقت ابلاغ گردید. اجرای این سند در قالب چهار برنامه توسعه ۵ ساله تهیه شده که از سال ۱۳۸۴ آغاز و سال ۱۴۰۴ خورشیدی (۲۰۲۵ میلادی) افق چشم‌انداز می‌باشد. براساس این سند راهبردی، ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل خواهد بود. متن کامل سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در فصل پنجم کتاب (بررسی برنامه چهارم توسعه) عیناً ذکر گردیده است.

و دستاوردهای اقتصادی و مالی، وضعیت عملکرد بخش از جهت متغیرهای کلان اقتصادی، توزیع درآمد و هزینه در مناطق شهری و روستایی (ضریب جینی، فقر و نابرابری)، امنیت غذایی (ضریب خود اتکایی، عرضه سرانه مواد غذایی، انرژی، مواد مغذی و منابع تأمین آن به تفکیک تولیدات داخلی و واردات)، وضعیت آموزش و سواد، سطح بهداشت در روستاها، تجزیه و تحلیل فیزیکی عملکرد و دستاوردهای بخش با سیاست ها و اهداف کمی پیش بینی شده به کمک زیربخش ها و حوزه های پشیمان تولید، اهداف کیفی، سیاست ها، احکام و تبصره های آئینی مرتبط با بخش کشاورزی، نهاده های کشاورزی و خدمات فنی تولید مانند کود شیمیایی، سموم شیمیایی، بذر، نهال و انرژی (نفت گاز و برق) و نهایتاً سیاست های حمایتی چون مجوزات کشاورزی، قیمت گذاری و خرید تضمینی و یارانه های تولیدی طی برنامه های پنج ساله اول تا پنجم توسعه مورد بررسی قرار گرفته است.

از جمله ویژگی ها و خاصه های بارز این مجموعه کتاب سه جلدی نسبت به سایر کتب منتشر شده در حوزه بررسی برنامه های بخش کشاورزی، گستردگی و متعدد بودن موضوعات بررسی شده همراه با بررسی تاریخیچه، نقش و اهمیت، جایگاه، تعاریف و مفاهیم مربوط به هر حوزه و یا زیربخش تحت بررسی در فصل دوم از جلد اول کتاب (بررسی برنامه اول توسعه) می باشد که متمایز بودن آن را از سایر اسناد و کتب مورد آشکار می سازد، از طرفی در این کتاب سعی شده است که به جهت حفظ تسلسل و یکپارچگی و درک بهتر از وضعیت و روند تحولات در موضوعات مورد بررسی از فصل سوم به بعد (برنامه دوم توسعه) وضعیت کلی عملکرد هر شاخص مورد بحث نسبت به برنامه های قبلی نیز مقایسه و مورد ارزیابی مختصر قرار گیرد. از اینرو با توجه به گستردگی موضوعات و جامع بودن مطالب بررسی شده مرتبط با بخش در کتاب حاضر، مطالعه آن جهت آشنایی بیشتر پژوهشگران و به ویژه مدیران و کارشناسان شاغل در وزارت جهاد کشاورزی اعم از حوزه های اجرایی و تحقیقاتی از روند تحولات بخش مفید بوده و به همه تصمیم سازان و تصمیم گیران بخش کشاورزی در آینده نیز توصیه می شود.